

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ TASHKILOTLARIDA DIDAKTIK O’YINLAR O’TKAZISHNING TURLI YOSH GURUHLARDA AHAMIYATI

Murodova Shaxlo

*Buxoro pedagogika kolleji Rivojlanish markazlarida bolalar
faoliyatini tashkil etish o'quv amaliyoti o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada, maktabgacha ta’lim muassasalarida diaktik o’yinlar o’tkazishni turli yosh guruhlarga ahamiyati haqida so’z yuritilgan.

Kalit so’zlar: diaktik, o’yin, prinsip, qoida, jarayon, omil, harakat, faoliyat, malaka, ko’nikma.

O’yin bola hayotining uzviy qismidir. O’yin orqali bola bilim va ma’lumot oladi. O’yin tarbiyaning eng muhim vositalaridan biridir. O’yin bola uchun ovutish, xursandchilik, rohatlanish, hordiq chiqarish vositasi bo’lib qolmay, balki uning qaddi-qomatini kamolga yetkazuvchi omil ham hisoblanadi. Albatta, o’yin vositasida tarbiyalash bolaning turli yosh davrlarida turlicha sifatga, xususiyatga ega bo’ladi.

Didaktik o’yin bolalarning aqliy jarayonlarini faollashtiradi, ma’naviy va axloqiy kamolotida ularni mukammal inson bo’lib kamol topishida g’oyat tarbiyaviy ahamiyatni kasb etadi.

Didaktik o’yinlar - asosan ta’lim jarayonini bolalarning yosh xususiyatlari va tayyorgarliklariga qarab samarali tashkil qilishga, ularga bilim va ma’lumot berishni yengillashtirishga, bolalarni toliqtirmaslik va zeriktirmaslik imkonini yaratadi.

Didaktik o’yinlar bolalarning aqliy faoliyatlarini, ongini o’stirishga xizmat qiladi, shu bilan bir qatorda ularning nutqini o’stirish, atrof muhit bilan, tabiat bilan tanishtirishda bolalarning ekologik tarbiyasida ham keng qo’llaniladi. Didaktik o’yinlar xilma-xil materiallar asosida tashkil qilinadi.

Didaktik o’yinning boshqa o’yin turidan farqi shundaki, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarga ta’lim berishda o’yinning bu turidan keng foydalaniladi. Bola o’yinda ishtirok etish jarayonida bilim oladi, malaka va ko’nikmalar hosil qiladi.

Didaktik o’yinning asosiy mohiyati shundaki, kattalar tomonidan bolalarga o’yin shaklida aqliy vazifani bajarish hal etish vazifasi topshiriladi. Buning asosiy maqsadi bolalarning bilishga bo’lgan qiziqishini shakllantirishni faollashtirishdir.

Didaktik o’yin mazmuni o’z ichiga asosan quydagi 4 omilni oladi:

1. O’yinning mazmuni;
2. O’yin harakati;
3. O’yin qoidasi;
4. O’yin yakuni.

1. O'yinning mazmuni: Har bir didaktik o'yinda ma'lum didaktik maqsadga qaratilgan vazifa qo'yiladi. Bu vazifa bolalarga bilim va ma'lumot berishni ko'zda tutadi. Har bir didaktik o'yin bolalardan ma'lum vazifani bajarishni talab etadi. Bu vazifani bajarish maqsadida bola o'zining fikrlash qobiliyatini faollashtiradi, oldingi olgan bilim va ko'nikmalarini esga tushurishga harakat qiladi.

Shuni ham eslatib o'tish lozimki, bolalar bilan o'tkaziladigan har bir didaktik o'yin ularda aniq bilimga, narsa va buyumlarga qiziqish uyg'otishi, bolalar diqqatini jalb qila olishi lozim. Bolalar oldiga qo'yilgan vazifa bolalar tushunchasiga mos bo'lmasa ularni qiynab qo'ysa u vaqtda o'yin o'z qimmatini yo'qotadi. Bolalar qiziqmagach, vazifa bajarilmaydi, maqsadga erishilmaydi.

2. O'yin harakati: Didaktik o'yinning yana bir muhim xususiyati borki, bu o'yin harakatidir. O'yin harakati bolalarni o'ziga jalb qilish bilan ularning faoliyatini faollashtiradi. O'yin harakati esa o'yin mazmuniga ko'ra turlichadir. O'yin harakati ayrim vaqtlarda musobaqalashish bilan bog'langan bo'lsa, ayrim vaqtlarda esa o'z navbatini o'tkazib yubormaslik (loto, domino o'yinlari) bilan bog'langan bo'ladi.

O'yin harakati o'ynovchi bolalarning ko'p-ozligiga qarab yengillashadi. Bola oz bo'lsa o'yin harakati soddalashadi. Bundan tashqari o'yin harakatini bolalarning yoshiga va bilim doirasiga qarab ham murakkablashtirib boriladi.

3. O'yin qoidasi: Didaktik o'yin hamma vaqt ma'lum o'yin qoidasiga bo'ysunadi. O'yinga qatnashuvchi bolalar o'yin qoidasiga rioya qilishlari bilan o'z oldilariga qo'ygan vazifani bajaradilar. Didaktik o'yindagi harakat o'yin qoidasi bilan bog'liq bo'ladi. O'yin qoidasi bolaning o'yinda o'zini qanday tutishi, nimani qanday bajarish kerakligini ko'rsatadi.

O'yin qoidasi didaktik o'yinda o'yinni tashkil qilish tartibidan iborat bo'lib, qoidaga rioya qilish orqali maqsadga erishiladi.

Har bir o'yinni o'ynashdan oldin bolalarga o'yin qoidasi, o'yin mazmuni uning yakuni nimadan iborat ekaligi o'qituvchi va tarbiyachilar tomonidan tushuntiriladi. Bolalar uni tushunib, anglab shu asosda harakat qiladilar.

Didaktik o'yin qoidasiga rioya qilish bolalar faoliyatini boshqaradi, ya'ni o'yin vazifasini bajarish uchun nima qilish kerakligini aniqlashga yordam beradi.

4. O'yin yakuni: Har bir didaktik o'yin o'zining ma'lum yakuni natijasiga ega. O'yinda ma'lum kutilgan natijaga erishish esa o'yin qoidasiga rioya qilish, vazifani bajarish orqali amalga oshiriladi. O'yin shunday yakunlanadiki, bolalar o'yindan ma'naviy ozuqa oladilar, ularga ma'lum darajada bilim beriladi, yangi bir narsaga o'rgatiladi.

Didaktik o'yinlarning tanlash prinsiplari.

Didaktik o'yinlarni tanlashda bolalarga bilim, tarbiya berishning quyidagi tartib- qoidalariga rioya qilinadi:

1. Didaktik o'yinlarni tanlash va ulardan foydalanishda bolalarning yosh xususiyatlari, pedagogik jihatdan tayyorgarligi va bilim saviyasi hisobga olinadi.

2. Tanlangan har bir o'yin bolarga sistemali bilim berishi, malaka va ko'nikmalar hosil qilishi bilan birga ularning barkamol bo'lib yetishishiga va ruhan tetik o'sishiga qaratilgan bo'ladi.

3. Didaktik o'yinlarni tanlashda ta'limning aniq maqsad va vaifalari asos qilib olinadi. Didaktik o'yinlar ta'lim mazmunini aniqlashtirishning muhim vositalaridandir.

4. Didaktik o'yinlarni tanlashda o'yinning ta'lim jarayoni bilan uyg'unlashishiga ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga bolalarning faolligi, tashabbuskorligi va ijodiy qobiliyatlarini o'stirishga alohida ahamiyat beriladi. Har bir o'yin bolalar uchun "hayot tajribasi" bo'lib qolmasada, ularni mustaqil fikrlashga, his- tuyg'ularini rivojlantirishga da'vat etadigan bo'lishi zarur.

5. Didaktik o'yinlarni tanlashda har bir sinfnig saviyasi, o'ziga xos xususiyatlari, ta'lim muassasasining shart-sharoitlari hisobga olinadi. Chunki bir sharoitda yaxshi natija bergan o'yin o'zga bir sharoitda yaxshi samara bermasligi mumkin.

6. Didaktik o'yinlarni tanlash va tashkil etishda, yangi o'yinlarni kashf etishda tarbiyachining tayyorgarligi, mahorati, metodik saviyasi, o'yinga bo'lgan shaxsiy munosabati va izlanishlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Tarbiyachilik chinakam ijodiy ish. U yosh avlodning qalbini kashf etadi. Unga sayqal beradi. Tarbiyachi bolalar ma'naviy dunyosini, o'yin xazinasini hamisha ardoqlab to'ldirib turadi. Bolalarning o'yin qobiliyatini rivojlantirib boradi.

Bola yangi –yangi o'yinlarning doimiy ijodkoridir.

Xulosa:

Bolalarning o'yinga bo'lgan tabiiy ehtiyojlarini qondirish bilan birga bolalar tez harakat qilish, chap berish, o'yin qoidasiga rioya qilish, jamoada ahillik kabi yaxshi fazilatlarni singdiradi. Bunday jamoa o'yinlari jarayonida bolalar tashkilotchilikka, qonun-qoidalarga rioya qilishga, hayotni bilishga o'rganadilar. Demak, bolalarning doimiy hamrohi o'yindir O'yinlar bola uchun ham dunyoni bilish, ham mehnat faoliyati, ham ma'naviy his-tuyg'ular va odatlarning tarkib topishi, ham harakat qilish talabini qondirish, ham bolalar bilan muomala qilish usulidir. O'yin bolalar yoshiga mos bo'lsa, u dangasani mehnatsevar, tirishqoq, prinsipial bo'lishga, bolalar jamoasini uyushtirishga, ba'zi uyatchan va indamas bolalarni faol faoliyatga olib kirishga yordam beradi, intizom saqlashga, boshqalarning xatti-harakat-larini to'g'ri baholashga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablarini tasdiqlash haqida”gi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha Ta’lim Vazirining buyrug‘i. Ro‘yxat raqami № 3032. 03.07.2018-y.
2. Grosheva I., Yestafyeva L., Maxmudova D., Nabixanova Sh., Pak S., Nazarova V. G., Abdunazarova N., Isxakova M. “Ilk qadam” Maktabgacha ta’lim muassasalari uchun Davlat o‘quv dasturi, to‘ldirilgan ikkinchi nashr. Toshkent-2022.
3. M.Daminova, T.Adambekova “O‘yin mashg‘ulotlari” Toshkent.”O‘qituvchi” nashriyoti-1993y.
4. T. Usmonxo‘jayev, F. Xo‘jayev. «Harakatli o‘yinlar».T.O‘.- 1996yil
5. Yestafyeva L., Nabixanova Sh., Pak S., Isxakova M., Kim N., Rizayeva X., Kayalova Y., Nuritdinova L., Maxmudova V., Vlasova Y., Buyanova N., Daukayeva A., Karimova F. “Maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish”. Toshkent-2018
6. R. Yo‘ldosheva. «O‘zbek xalq o‘yinlarining tarbiyaviy ahamiyati»